

SKOLOTĀJU IZPRATNES ANALĪZE PAR BĒRNCENTRĒTAS PEDAGOĢIJAS PIEEJAS REALIZĀCIJU PIRMSSKOLĀ

Analysis of teachers' understanding of child-centered approach implementation in pre-school

Jana Grava
Liepājas Universitāte

Abstract. *The pre-school education includes teaching content and methods, which ensures development of inquisitiveness, initiative and independency. This encourages child to explore skills, solve tasks and make decisions independently. That makes up the ability to think flexibly and be able to use knowledge in different life situations. Such conditions in education meet the guidelines of child-centered pedagogical approaches. Though the majority of preschools present themselves as supporting the child-centered approach, the conclusion is that the term "child-centered approach" is variously understood and interpreted. It makes variety of assumptions about early childhood education process.*

This article explores teachers' understanding of the factors which determines the child-centered approach, emphasizing the need to respect the interests of a child, to acquire the skills to select and solve problems. Basically, it is provided by adult and child interaction, based on a meaningful and respectful cooperation as a result of developing a child's self-experience.

Keywords: *child-centered pedagogical approach, self-experience, teacher and child interaction.*

Ievads **Introduction**

Šodienas situācija liek cilvēkam būt patstāvīgi, elastīgi domājošam, prast zināšanas izmantot dažādās dzīves situācijās, nepārtraukti attīstot savu personību. Tādēļ arī pirmsskolas izglītība ietver mācību saturu un metodes, kas veicinātu bērnu spējas patstāvīgi izzināt un pieņemt lēmumus. Valsts pamatizglītības standarta viens no didaktiskajiem principiem paredz bērna integrētu mācīšanos, kas balstīta uz praktisko ikdienas dzīves pieredzi (Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, 1998).

Noteikumos par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām norādīta darbības organizācijas formas – bērna patstāvīga darbība un rotaļnodarbība, kurā integrēts mācību saturs sekmē bērna attīstību kopumā (Noteikumos par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām, 2010).

Saskaņā ar Izglītības likumu, kopējais izglītības sistēmas mērķis ir sekmēt „zinīgas, prasmīgas un audzinātas personības veidošanos” (Izglītības likums, 2. pants). Pirmsskolas līmeņa uzdevums šajā kontekstā, kā to paredz likums, ir nodrošināt izglītojamā sagatavošanu pamatizglītības ieguvei, kas ietver bērna garīgo, fizisko un sociālo attīstību; iniciatīvas, zinātkāres, patstāvības un radošās darbības attīstību (Vispārējās izglītības likums, 20. pants).

Palīdzot bērniem īstenot savu potenciālu un radot iespējas to darīt, kvalitatīva agrīnā pirmsskolas izglītība un aprūpe var sniegt būtisku ieguldījumu, lai īstenotu divus konkrētus stratēģijas “Eiropa 2020” pamatmērķus: samazināt priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas rādītājus zem 10 % un novērst sociālās atstumtības risku vismaz 20 miljoniem cilvēku (Eiropa 2020, 2010).

Lai arī 21.gadsimta laika posms (tāpat kā 20 gs.) tiek dēvēts par „Bērna gadsimtu” (Röbe, 2008), joprojām pamatoti tiek diskutēts par bērncentrētu izglītību. Pirmsskolas izglītības iestādes savu filozofiju prezentē kā centrētu uz bērnu. Par to liecina informācija, kas ievietota pirmsskolas izglītības iestāžu mājas lapās, piemēram, „...tiek attīstīta katra bērna „Es” apziņa, ievērojot katra bērna individuālas attīstības īpatnības”; „... izglītība balstīta uz savas rīcības, darbības, jūtu, vēlmju un interešu izzināšanu”; „tiek attīstīta katra bērna aktivitāte: ētiski estētiskā, intelektuālā, fiziskā, veidojot vēlmi izzināt apkārtējo pasauli un apgūt pieaugušo radīto pieredzi”.

Raksta mērķis: skolotāju pieredzes par bērncentrētu pieeju pirmsskolas izglītības procesā apzināšana.

Pētījuma metodes: aptauja, daļēji strukturēta ekspertu intervija, daļēji strukturēta novērošana.

Teorētiskais pamatojums *Theoretical background*

Kvalitatīvas pedagoģijas principi, kas balstīti uz bērncentrētas pieejas pamatnostādņēm pirmsskolas izglītībā, aktualizē kvalitatīva mācību procesa izveides pamatvērtības. Īstenojot bērncentrētas pedagoģijas pieeju, galvenais skolotāja uzdevums ir organizēt darbu tā, lai katrs bērns ir pilnvērtīgs un aktīvs izzīņas un mācīšanās dalībnieks, nevis – izstāstīt to, ko zina pats (Kompetents pedagogs 21.gadsimtā, 2013).

Bērncentrēta pieeja aktualizēta tādu autoru, kā I.Šellera (Scheller, 1981), V.Kreina (Crain, 2005), R.A.Markona (Marcon, 2002) u.c. pētījumos. Tā definēta kā subjektīvu piedzīvojumu modelēšana, kā rezultātā tiek sekmēta bērna pašpieredzes veidošanās un tiek saistīta ar jautājumiem: Kas nepieciešams bērnam? Kas tiek bērnam piedāvāts?

R.A.Markons (Marcon,2002), pētot bērncentrētas attīstošas pieejas ietekmi uz pirmsskolas vecuma bērnu vispārēju attīstību un pamatprasmju apguvi, atklāj, ka bērniem, kas apmeklējuši pirmsskolas izglītības iestādes ar bērncentrētu, attīstošu pieeju, kurā lielā mērā tiek uzsvēta bērnu iniciatīvas un pašrealizācijas attīstība, pirmsskolas izglītības beigās bija konstatēts augstāks pamatprasmju līmenis, nekā bērniem, kuru izglītības programmās vairāk bija uzsvērts akadēmiskais aspekts un prasmes tika mācītas tieši (orientēti uz pamatskolas mācību standartiem).

Tāpēc pirmsskolas izglītībā nozīmīgi sagatavot bērnu veiksmīgai mācību darbībai, attīstot vērtību izpratni, interesi izzināt, motivāciju mācīties un pašrealizēties (Alijevs, 2005; Bērziņa, 2005; Wood, 2009; Поддяков, 1988).

Cilvēks zināšanas var krāt visu mūžu, personības ieviržu sistēma ir izveidota jau pirmsskolā. Bērnā pirmsskolas vecumā (apmēram 4-5 gadu vecumā) izveidojas noteikts individuālā dzīves stila pirmtēls (Адлер, 2002), kurš nosaka viņa personības neatkārtojamību, mērķa izpratni, kas nodrošina aktīvu darbību un ietekmē pašrealizācijas attīstību.

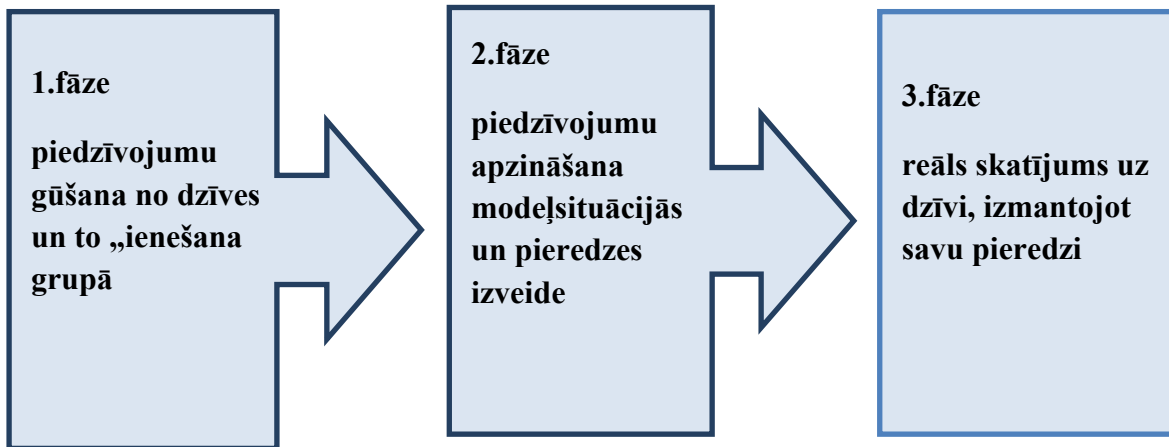
Bērna apkārtējās pasaules izpēte, neskatoties uz aktivitāti un šķietamo patstāvību, nav iespējama bez pieaugušā palīdzības vai atbalsta (Осорина, 2008). Pamatojoties uz izturēšanās un kognitīvajām teorijām, atzīstams, ka bērna aktīva darbība ir pamata līdzeklis priekšstata par pasaules būtību un īstenību izveidei (Gudjons, 1998). Tādējādi pirmsskolas vecuma bērna pētnieciskā darbība izprotama kā līdzeklis apkārtējās pasaules izzināšanai, kas iespējama bērna patstāvīgas radošas darbības un pieaugušā palīdzības rezultātā.

Ikviens no galvenajiem izglītības pamatiem – valodas attīstība, zinātkāre, inteliģence un sociālās prasmes - ir pakļauti riskam līdz 2 gadu vecumam. G.Dridena un J.Vosa (Dryden, Vos, 2008) pētījumi liecina, ka patlaban ir radīta sistēma, kura tērē 98% izdevumu pēc tam, kad cilvēkam jau ir nostabilizējušās intelektuālās kapacitātes un tās vairs nevar ievērojami izmainīt, turklāt 90% no tām tiek zaudētas jau līdz 6 gadu vecumam.

Bērncentrēta pieeja ietver ne tikai bērna interešu ievērošanu, bet arī bērna iespēju realizēt savas pētnieciskās aktivitātes. V.Kreins (Crain, 2005) aktualizējis bērna prieka izjūtas, pašam iegūstot rezultātu, atrisinot problēmu, kas turpmāk rada vēlēšanos izzināt apkārtējo pasauli. Tādējādi, apgūstot jaunas zināšanas un pieredzi, mācīšanās kļūst par interaktīvu procesu, kurā iesaistīts gan bērns, gan pieaugušais. Kā kavējošu faktoru šādas pieejas realizācijā autors uzskata pieaugušā vēlmi bērnam visu izskaidrot, dodot konkrētus norādījumus, neļaujot pašam risināt problēmas.

I.Šellers (Scheller, 1981) bērncentrētu pieeju skaidrojis kā jēdziena „pieredze” detalizētu un bērna piedzīvojumu modelēšanu. Autora izstrādātajā trīs fāzu modelī aktualizēta katra bērna pieredze, kas veidojas no viņa subjektīviem vērojumiem, piedzīvojumiem, atmiņām, fantāzijām. Skolotāja uzdevums ir palīdzēt bērnam orientēties savos piedzīvojumos un fantāzijās, veidojot pieredzi. Pieredze veidojas, interiorizējot piedzīvojumus un fantāzijas, tādējādi veidojoties mācīšanās situācijām. I.Šellers uzskata – lai mācīšanās veidotu pieredzi, bērna piedzīvojumiem, atmiņām, vēlmēm, atziņām un fantāzijām jāklūst par viņa mācīšanās procesa priekšmetu. Nozīmīgas ir tādas bērna darbības, kas sekmē šo piedzīvojumu apzinātu sakārtošanu. Tas panākams, skolotājam netieši modelējot līdzīgas situācijas ar attēliem, filmām, valodu utt., nevis tieši vārdiski formulējot ideju. Modelēšanas mērķis ir aktualizēt bērna piedzīvojumus, kā rezultātā bērni mācās, apzinot savus piedzīvojumus, nevis apgūst no skolotāja stāstītā. Šāds modelis sekmē bērna

piedzīvojumu objektivizāciju *vērtību – nevērtību* kontekstā. Tādējādi mācīšana notiek pastarpināti, refleksīvi un modelējoši, kas savukārt veicina bērna iniciatīvas un pašrealizācijas attīstību (Crain, 2005; Волоткина, 1987; Маслоу, 1997).

1.att. I.Schellera 3 fāzu modelis (I.Scheller, 1981)
Figure 1 3 Phase Model by I.Scheller

Bērncentrētas pieejas skaidrojums ir saistāms ar transfēru pieejā. Transfēru pieeja izglītībā aktualizē bērnu kompetences, kas būtu noderīgas visu mūžu. Ar šo mācību teorijas jēdzienu saprotamas rīcības, uzvedības pārmaiņas, kuras determinētas ar iepriekš apgūto un līdzīgo – iepriekš apgūtais izglītības saturs ietekmē jauna satura apguvi. (Beļickis, 2000)

Transfēru pieeja raksturota kā:

- 1) iegūto zināšanu pielietojums atšķirīgā situācijā,
- 2) prasmju pielietojums atšķirīgā situācijā,
- 3) objekta (priekšmeta, parādības) citāds lietojums, savs redzējums, vērtējums, viedoklis, kas uzskatāms par nozīmīgu eksemplārās pieejas aspektu,
- 4) alternatīva formulēšana,
- 5) problēmas risinājumu variantu veselums.

Transfēri ir uzskatāmi kā invarianti, kas mainīgos apstākļos saglabājas un paliek nemainīgi. Tas ir nozīmīgi, izprotot, ka katram cilvēkam, neatkarīgi no viņa izvēlētās profesijas, būs jārisina problēmas, jāvērtē gan savs, gan citu veikums, jāizstāvē savs viedoklis utt., kas ietilpst arī bērncentrētas pieejas uzdevumos. Tas sasaucas ar Valsts pamatizglītības standartu, kā arī kvalitatīvas pedagoģijas principiem (Kompetents pedagogs 21.gs., 2013; Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, 1998). Autors *transfērus* definējis kā pašizglītības, pašmācības prasmi, vispārinātās darbības – analīzi, sintēzi, vispārināšanu, izvērtēšanu utt., kā arī problēmmācīšanos un radošo spēju izkopšanu, akcentējot, ka „izglītība vienmēr strādā nākotnei” (Beļickis, 2000). Pretējs viedoklis saskatāms K.Rodžersa (Rogers, 1994) atziņās par pašaktualizācijas attīstībai nepieciešamajiem komponentiem, kur aktualizēta

dzīvošana, ko var attiecināt arī uz mācīšanos, konkrētajā laikā, nekoncentrējoties uz pagātni vai nākotni. Tādējādi rodas jautājums, vai K.Rodžersa teorijas atziņas par pašakualizācijas attīstību piemērojamas pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanās principiem.

V. Zelmenis (Zelmenis, 2000) uzskata, ka intelektuālās audzināšanas uzdevums ir attīstīt bērna zinātkāri un izziņas intereses, kuras ir ļoti dabiskas bērna raksturīgākās iezīmes. Pārvarot grūtības un pilnveidojot savu darbību, bērna zinātkāre pieaug, jo motivāciju pētīt (intelekta motivācija) neveidojas no lietām, kuras atrodas bērnam apkārt, bet gan no iekšienes, kur bērns pats ir kā pētnieks, kuram viss interesē. Tādējādi apkārtējā vide tiek iepazīta „caur sevi”.

Aktualizējot problēmu risināšanas nepieciešamību mācīšanās procesā, nozīmīgāks skolotāja uzdevums ir uzdot jautājums un iemācīt bērniem jautāt, nevis sniegt gatavas atbildes, kas rosinātu zinātkāres, pašpārliecinātības un pašrealizācijas attīstību (Landau, 2007; Starko, 2010).

Tādējādi secināms, ka jau pirmsskolā, realizējot bērncentrētu pedagoģijas pieeju, nozīmīgi izprast tās izveides galvenos principus, piemēram, mācību process organizējams tā, lai bērns pats gūtu subjektīvas atziņas, kas radušās pašpieredzes rezultātā. Kā efektīvas subjektīvu atziņu veidošanas metodes uzskatāmas pētnieciskās aktivitātes, projektu metode, kas veido bērncentrētu mācīšanās pieeju (Beļickis, 2000; Dewey, 2009; Landau, 2007; Scheller, 1981; Starko, 2010, u.c.).

Bērncentrēto mācīšanos nosaka bērna neapzinātās garīgās aktivitātes - no neskaitāmiem iespaidiem izvēlēties noteiktus (Helminga, 2006), tāpēc tikai dažas rotaļlietas bērnam ir aktuālas, tikai ar dažām veidojas dialogs. Starp bērnu un rotaļlietu veidojas saruna vien tad, ja tā ir saistīta ar bērna dzīvi un ar to var darboties bez pieaugušā palīdzības. Šādas rotaļas veic savu audzinošo uzdevumu, sniedz bērnam, viņa pašdarbībai, pašattīstībai un pašaudzināšanai attiecīgu materiālu (Štāls, 1927).

Bērnam raksturīgā pētnieciskā aktivitāte sekmē zinātkāres un pētnieciskās darbības attīstību. Visa uzmanība tiek vērsta uz apkārtējo vidi – dabu, sociālo un kultūras vidi. Bērni vēlas pasauli un sevi atklāt, izpētīt un izprast (Röbe, 2008).

D. Elšenbroiha (Elschenbroich, 2001), aktualizējot bērna nepieciešamību pasauli atklāt kā kaut ko jaunu (nevis jau iepriekš atklātu), uzskata – „bērnam neko nevar iemācīt, viņš spēj iemācīties tikai pats”. Bērns savu pasaules attēlu veido, balstoties uz savām spējām, spēku un grūtību pārvarēšanu. Tādējādi, sajūtot - veidojas sajūtas; domājot – veidojas domas (Elschenbroich, 2001; Röbe, 2008).

Pirmsskolas izglītība saistāma ar skolotāja rūpēm par bērnu un audzināšanu. Skolotāja rūpes tiek definētas kā pieaugušā uzmanības apliecinājums, palīdzība, atbalsts un mīlestības pilna attieksme, kur tiek ņemta vērā bērna vecumposma attīstības īpatnības un intereses. Par audzināšanas pamatprincipu tiek uzskatīta patiesība – bērnam visu jādara pašam, bet ne vienam pašam (Röbe, 2008).

Latviešu valodas vārdnīcā termins *rūpes* skaidrots kā jūtas, domas, pūles, rīcība, kas veltīta (kā) attīstībai (Latviešu valodas vārdnīca, 1987).

Nereti termini rūpes un aprūpe tiek aizstāts ar terminu *skolotāja vadība*, kas tiek skaidrots līdzīgi, tomēr neietver tādas termina *rūpes* komponentus, kā uzmanības apliecinājums, palīdzība un atbalsts. Jēdziens skolotāja vadība (*klasvadība*) raksturots kā process, kurā skolotājs, prasmīgi vadot bērnu darbību un uzvedību, veidojot savstarpējās attiecības, kā arī psiholoģisko un emocionālo atmosfēru grupā, nodrošina efektīvu audzināšanas un mācību procesu (Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā, 2000).

Joprojām vērojama tendence deleģēt “izglītošanas” darbu kvalificētiem skolotājiem, bet “aprūpi” vai „rūpes”- mazāk kvalificētiem darbiniekiem, kas bieži vien nozīmē, ka individuālā bērna aprūpē un izglītībā trūkst nepārtrauktības (Eiropas Komisijas paziņojums, 2011).

Kā pirmais kvalitatīvas pedagoģijas princips izvirzīts *Mijdarbība*, kas raksturots, kā atbalsta sniegšana, kas būtiski ietekmē bērnu mācīšanās procesu un apkārtējās pasaules izpratni. Pedagoģa uzdevums ir radīt iespējas bērniem iesaistīties mijiedarbībā un piedalīties procesos, kas veido viņu zināšanas un izpratni. Mijdarbība tiek balstīta uz jēgpilnu un cieņas pilnu procesa dalībnieku sadarbību (Kompetents pedagogs 21.gs., 2013).

1.tabula

Mijdarbības komponenti izglītībā (Ahnert, 2006)
Components of Interaction in Education

Mijdarbības komponenti	Raksturojums
Atbalsts	Bērns izraisa pieaugušā uzmanību un tiek atbalstīts
Drošība	Nedrošā situācijā bērns atrod palīdzību pie pieaugušā un jūtas droši
Spriedzes reducēšana	Konstatējot stresa pazīmes (raudāšana, skumjas) pieaugušais reaģē un mierina bērnu (pielietojot arī ķermeņa kontaktu)
Palīdzība	Kad bērns pats nespēj kaut ko paveikt, meklē palīdzību pie pieaugušā un ļauj palīdzēt

Pētījuma dizains
Research design

Pētījums veikts ar mērķi detalizēti izziņāt skolotāju pieredzi par bērncentrētu pieeju pirmsskolas izglītības procesā.

Datu ieguves metodes:

- pirmsskolas skolotāju aptauja ar mērķi noskaidrot, pēc kādiem kritērijiem tiek izvēlēta rotaļnodarbības tēma, kā arī kas nosaka aktivitātes tēmas realizācijai.
- daļēji strukturēta ekspertu intervijas ar mērķi izziņāt pedagoģu izpratni par bērna pētniecisko darbību, kā arī tās attīstības iespējas pirmsskolā.

- daļēji strukturēta novērošana ar mērķi noskaidrot apkārtējās vides piemērotību bērna pašpiederzes veidošanās nosacījumiem.
Pētījuma izlase (kopumā pētījumā piedalījās 50 pētījuma dalībnieku):
- 44 aptaujātas pirmsskolas skolotājas: Liepājas pirmsskolas skolotājas, kā arī Liepājas Universitātes pilna un nepilna laika studiju programmas „Pirmsskolas izglītības skolotājs” studentes.
- 6 ekspertu intervijas: pirmsskolas skolotājas, pirmsskolas metodiķes, pirmsskolas izglītības iestāžu vadītājas.

Pamatojoties uz izvēlēto jaukto metožu pieejas paralēlo procedūru, kvalitatīvie un kvantitatīvie dati pētījumā tika vākti vienlaicīgi, bet analizēti un interpretēti – integrēti.

Pētījuma kritēriji:

- 1) bērna interešu respektēšana, realizējot rotaļnodarbības tēmu vai ikdienas aktivitātes;
- 2) bērna iesaistīšana problēmu risināšanā;
- 3) bērna pētnieciskās darbības attīstības iespējas.

Pētījuma rezultāti un to analīze *Research results and analysis*

Novērojot bērnu darbību pirmsskolas izglītības iestādē, tika pētīta pedagoģiskā procesa organizācija, ar mērķi izziņāt, kādā veidā tiek realizēta bērna interešu respektēšana, kā arī - cik ilgs laiks paredzēts bērna brīvi izvēlētam darbībām (kas atspoguļo bērna intereses). Tika konstatēts, ka process tiek orientēts uz darbības strukturēšanu – visās novērotajās pirmsskolas izglītības iestādēs bērna darbība pārsvarā ir skolotāja organizēta. Novērotajās situācijās netika konstatēta bērna interešu respektēšana. Bieži rotaļnodarbības tiek vadītas, sniedzot bērniem tikai informāciju, neņemot vērā bērna intereses, neiesaistot pētnieciskā darbībā (īpaši 5 -6 gadu vecu bērnu grupās). Tādā veidā skolotājam ir vieglāk sagatavoties nodarbībai un sasniegt sevis izvirzīto mērķi. No skolotāju anketēšanas datiem secināms, ka bērni pirmsskolas izglītības iestādē pavada 8- 10 stundas dienā, no kurām lielākā daļa ir skolotāja noteiktas un vadītas darbības.

Lielākā daļa (98%) skolotāji situāciju vērtē negatīvi, uzskatot, ka bērna brīva izvēlēta darbība, kurā bērns realizē savas intereses, tiek ierobežota (īpaši vecākajās grupās). Skolotājas gan norāda arī uz bērnu izteikto vēlmi rotaļāties brīvi, darīt kaut ko pēc savas izvēles („mēs gribam spēlēties”), taču tikai 2 % skolotāji atzīst, ka bērnu iespējas izvēlēties sev interesējošus materiālus vai darbības pirmsskolā ir pietiekamas, pamatojot to ar saviem novērojumiem par bērnu brīvu darbošanos, piemēram, „bērni brīvajā laikā bezjēdzīgi skrien”, „bērni nevar izlemt, ko darīt, ja viņiem nesaka, kas jādara”. Tas saistāms ar nepietiekami attīstītu prasmi izvēlēties. Kā iemeslus tam, skolotāji min valstī noteiktos sasniedzamos mācību rezultātus, pabeidzot pirmsskolas izglītību. Lai

arī tie ir vēlamā formā, pedagogi izjūt nepieciešamību tos izpildīt kā obligātus, tādēļ ikdienā neatliek laika bērna brīvi izvēlētam darbībām. Tas liek izdarīt secinājumus par skolotāju domāšanas līmeni paradigmu maiņu kontekstā, ka veiksmīgi mācību rezultāti sasniedzami tikai mācot (nevis bērniem pašiem nonākot līdz rezultātam, realizējot savas individuālās spējas un intereses).

Materiālu un resursu ziņā izvēles iespējas nav tik ierobežotas – bērni drīkst izmantot materiālus un resursus, kas atrodas viņiem pieejamās vietās. Tomēr šo izvēles iespēju iespējams realizēt ārpus rotaļnodarbības – brīvajā laikā. Rotaļnodarbībā materiāli pārsvarā (95 %) ir skolotāja noteikti.

Lai noskaidrotu rotaļnodarbības **tēmas izvēles nosacījumus**, tika intervēti pirmsskolas skolotāji un metodiķi, kā arī veikta apaujas datu analīze. Pētījumā konstatēts, ka tematika tiek balstīta uz gadalaiku izmaiņām dabā, lielākā daļa respondentu atzīst, ka konkrēto tēmu rotaļnodarbībai izvēlas skolotājs (80%), 20 % respondenti atzina, ka dažreiz, piemēram, „kad bērni izsaka lielu vēlmi vai interesi”, tēma tiek pakārtota bērnu izvēlei.

100% no aptaujātajiem pedagogiem atzīst, ka uzdevumus un aktivitātes, lai realizētu izvēlēto tēmu, ir tikai pedagoga piedāvātas. Tādējādi bērni rotaļnodarbības tēmas izstrādes procesā nepiedalās, neattīstot problēmu risināšanas prasmes, piemēram, izzināt, kādi materiāli vai aktivitātes nepieciešami, kā arī prasmi izvēlēties (darbību vai materiālu) tēmas realizācijai.

Aptaujas, kā arī intervijas rezultāti parādīja pedagogu dažādu izpratni par **bērna pētnieciskās darbības** būtību. Pirmsskolas skolotāji dažādi interpretē tās nepieciešamību un realizācijas iespējas, piemēram, „galvenais ir radīt interesi, piemēram, pārgērbjoties”, „zinātkāres attīstīšana nozīmē veikt eksperimentus”, „attīstīt zinātkāri, pedagogs sākumā sniedz informāciju par pētāmo tēmu, pēc tam bērni darbojas praktiski”. Piemēram, rotaļnodarbības tēmas „Sniegs” ietvaros pēc skolotājas ierosinājumam tiek kausēts sniegs. Neviena no respondentu atbildēm neapliecināja bērna iespēju pašam ierosināt pētnieciskās aktivitātes veidu. Kā liecina pirmsskolas pedagogu un metodiķu aptaujas rezultāti, šādas nodarbības tiek organizētas reti un tiek uzskatītas par „paraugu bērna zinātkāres attīstīšanai”. Bērna pētnieciskā darbība pārsvarā ir skolotāja iepriekš izplānota, ierosināta un vadīta.

Pētījumā atklāts, ka pirmsskolā pārsvarā tiek piedāvāts skolotāju tiešs demonstrējums, skaidrojums, paraugi, skolotāja noteiktas aktivitātes un materiāli, kas neveicina prasmi meklēt dažādus risinājuma ceļus, un pieņemt patstāvīgus lēmumus, kas nepieciešams bērna pašpiederzes izveides attīstībai, kā arī veiksmīgai mācību darbībai skolā.

Secinājumi Conclusions

1. Realizējot bērncentrētu pieeju pirmsskolā nepieciešama bērna interešu respektēšana. To nodrošina katra bērna iespēja pilnvērtīgi un aktīvi izzināt

- apkārtējo vidi. Tādā veidā skolotājam iespējams sekmēt bērna pašpiederzes attīstību, atbalstot, rūpējoties un piedāvājot iespēju realizēt savas pētnieciskās aktivitātes.
2. Mācību vidē, kas nodrošina bērna iespēju pašam nonākt līdz rezultātam, atrisinot problēmu, tiek sekmēta bērna vēlēšanās izzināt apkārtējo pasauli. Tādēļ nozīmīgi pedagoģiskā procesa plānošanā, izstrādē un realizācijā iesaistīt arī bērnus, piedāvājot iespēju izvēlēties un piedāvāt savu ideju.
  3. Bērna vēlmi izzināt pasauli veicina skolotāja labvēlīga un atbalstoša attieksme pret bērna pētnieciskajām aktivitātēm. Pētījuma rezultāti liecina, ka skolotāja darbībā ir novērojamas pretrunas – no vienas puses tiek atzītas bērnu vajadzības pēc brīvām aktivitātēm, no otras puses skolotājas bērnu brīvo laiku pakļauj organizētām aktivitātēm, pamatojot to ar mācību rezultātu prasībām. Tas liecina par skolotāju neizprastiem bērncentrētas pieejas pamatprincipiem un būtību, kā arī neprasmī mainīt savu mācīšanas pieeju.
  4. Bērncentrēta pieeja tiek raksturota kā pašsaprotama, konkrēta un „bezproblēmu” pieeja. Tādējādi secināms, ka jēdziens bērncentrēta pieeja tiek dažādi saprasts un interpretēts, kas veido dažādus priekšstatus par pirmsskolas vecuma bērnu izglītības procesu.

Summary *Kopsavilkums*

To implement the child-centered pedagogical approach. The main task of a teacher is to organize work in a manner that each child is a wholesome and active member of cognition and learning. The teacher can encourage the child's self development if he respects the child's interests, supports and provides opportunities to realize his/ her own research activities.

In learning environment, what provides the child's opportunity to come to the result in the process of solving problems, it is facilitated the child's desire to explore the world around them. Therefore it is important to involve children in the planning, develop and implementate of the educational process by offering to choose and offer their ideas.

The positive and supportive attitude contributes the child's desire to explore the world. However there has been observed the controversy in teacher's actions – on the one the children's needs for free activities are accepted, on the other hand the teachers expose the free time of children to organized activities, justify it by the requirements of learning outcomes. This shows how teachers misunderstands childcentered basic principles and substance, as well as shows the inability to change their teaching approach.

***Publikācija tapusi ar ESF projekta „Doktora studiju attīstība Liepājas Universitātē”
vienošanās Nr.2009/0127/1DP/1.1.2.1.2./09/IPIA/VIAA/018 finansīālu atbalstu***

Literatūra
Bibliography

1. Alijevs, Romāns.(2005). *Izglītības filosofija :21. gadsimts*. Rīga :Retorika.
2. Ahnert, Lieselotte.(2006). *Anfänge der frühen Bildungskarriere*. Familiäre und institutionelle Perspektiven. In: Frühe Kindheit. Die ersten sechs Jahre. 9. Jg., Heft 6, 18-23.lpp.
3. Bauersfeld, Holly.(1995). *The Structuring of the Structures: Development and Function of Mathematizing as a Social Practice*. In L. P. Steffe & J. Gale (Eds.), *Constructivism in Education*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers. (pp. 137–158)
4. Beļickis, Inārs.(2000). *Vērtīborientēta mācību stunda*. Rīga: RaKa, 280 lpp.
5. Bērziņa, Dace (2005) *Kā mācās pirmsskolnieks*. „Izglītība un kultūra” Nr.13.
6. Brownstein, Bonnie.(2001). *Collaboration: The Foundation of Learning in the Future*. Education, pp.240.
7. Crain, William. (2005). *Lernen für die Welt von morgen. Kindzentrierte Pädagogik – Der Weg aus der Erziehungs- und Bildungskrise*. Arbor Verlag, Freiamt.
8. Dryden, Gordon; Vos, Jeannette.(2008). *The Unlimited Learning Revolution*. Stafford: Network Educational Press Ltd
9. Gudjons, Herberts.(1998).*Pedagoģijas pamatziņas*. Rīga: Zvaigzne ABC.
10. Eiropas Komisijas paziņojums (2011) *Agrīnā pirmsskolas izglītība un aprūpe. Kā mūsu bērniem nodrošināt vislabākos priekšnoteikumus nākotnei* <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0066:FIN:LV:PDF> (skatīts 10.01.2013.)
11. Eiropa 2020 (2010). http://ec.europa.eu/europe2020/services/sitemap/index_lv.html (skatīts 02.02.2013)
12. Elschenbroich, Donata.(2001). *Weltwissen der Siebenjährigen*. München: Kunstmann. S. 48.
13. Helminga, Helēne.(2006). *Montesori pedagoģija*, Rīga: Jumava, 154 lpp.
14. Izglītības likums. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=50759> (skatīts 02.02.2013)
15. Latviešu valodas vārdnīca (1987). Rīga:Avots, 682.lpp.
16. Landau, Elizabeth. (2007). *Education oward the Future: Asking Questions*. In: Al-Girl Tan (Ed.) *Creativity: A Hand book for Teachers*. London: World Scientific Publisching.
17. Liepājas pilsētas izglītības pārvalde. <http://www.lip.lv/c187/pirmsskolas-izglitibas-iestades> (skatīts 10.01.2013.)
18. Marcon, R.A.(2002). *Moving up the grades: Relationship between preschool model and later school success*. *Early Childhood Research & Practice*, 4(1), 1–24.
19. Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu. (1998). <http://www.likumi.lv/doc.php?id=14020> (skatīts 20.01.2013)
20. Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām, 2010 <http://www.likumi.lv/doc.php?id=250854> (skatīts 01.02.2013)
21. Kompetents pedagogs 21.gs. Kvalitatīvas pedagoģijas principi. (2013) Izglītības iniciatīvu centrs. <http://www.iic.lv/lv/iic.html> (skatīts 01.02.2013)
22. Röbe, Edeltraut. (2008). *Bildung in früher Kindheit – Eine Herausforderung für Erzieher/innen, Lehrer/innen und Eltern*. Abschlusskonferenz in Berlin: „Lebenswege der Kinder in Europa gemeinsam verantworten“ 27. Juni 2008
23. Rogers, C., Freiberg, H.(1994). *Freedom to learn* (4th ed.). New York : Merrill.
24. Scheller, Ingo.(1981). *Erfahrungsbezogener Unterricht. Theorie, Praxis, Planung*. Königstein/Ts. S. 67-80.
25. Starko, Alane Jordan.(2010). *Creativity in the Classroom* New York:Madison Ave.

26. Štāls, Miķelis.(1927). *Audzināšana un mācīšana agrā bērnībā*. Rīga: Valters un Rapa.
27. Vispārējās izglītības likums. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=20243>(skatīts 01.02.2013)
28. Wood, Elisabeth.(2009). *Entwicklung einer integrierten Pädagogik für die frühe Bildung*. SGL-Tagung „Entwicklung und Lernen junger Kinder“ St.Gallen.
29. Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīca.(2000) Rīga: Zvaigzne ABS. 81.lpp.
30. Zelmenis, Voldemārs.(2000). *Pedagoģijas pamati*. Rīga: RaKa, 210.lpp.
31. Адлер, Альфред.(2002). *Очерки по индивидуальной психологии*. Москва : Когито-Центр.
32. Маслоу, Абрахам Гарольд.(1999). *Дальние пределы человеческой психики*. СПб.: Евразия. 432 с.
33. Осорина, Мария Владимировна.(2008). *Секретный мир детей в пространстве мира взрослых*. Издательство "Питер".
34. Поддяков, Николай Николаевич.(1988). *Современные психолого - педагогические проблемы дошкольного воспитания // Повышение эффективности воспитательно – образовательной работы в дошкольных учреждениях*. Москва .: Педагогика.

Jana Grava	Liepājas Universitāte Lielā iela 14, Liepāja, Latvija, LV -3401 E-pasts: jana.grava@liepu.lv Tel. +371 29110674
-------------------	--